

~~25.688/20~~

Бібліотека: „Новий Світ” Ч. 20.

З ІСТОРІЇ СОЦІЯЛІЗМУ і ОХОРОНА РОБІТНИКІВ

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

Ціна 12 ц. 10 за \$1.00; 25 за \$2.00; 100 за \$6.00

NOWYJ SWIT, BOX 1051, MONTREAL, QUE., CANADA.

00437063 (N)

В. Левинський

" "

Д. Борвеко: Со

Г. Гудайло: Кінець Світа 10

Наш Прометей 10

Червоий Кобзар часть II., найкращі пісні і поезії 10

Давид Ідельштат: Американський Робітник 10

Робітнича Читанка 15

Робітнича Читанка часть II. 10

П. Ляфар: Віблія Капіталіста 10

Мей Вуд Саймон: Жінка і Соціальне Питанє 10

І. Ван ден Брінк: Важке Питанє 5

І. Г.: Гори трупів і море крові та сліз 5

" " Золото і нужда в Америці 5

Ілюстрована Робітнича Читанка Часть III. 35

О. Курцій: Нарис передісторичних подій (З 30 образками) 40

В. Тупа: Як поведас світ? (З 13 образками) 20

Інквізиційні Суди (З 11 образками) 12

Календар Новий Світ з року 1915. 20

Календар Новий Світ з року 1917. 30

Календар Новий Світ на рік 1918 без поштової пересилки 35

Вийшовздруку великийнакладпереплених листків. Сто\$2.00

КНИЖКИ ІНШИХ ВИДАВНИЦТВ:

Міжнародний Соціалістичний і Робітничий Рух 40

Г. Семенко: В часі війни 40

М. Драгоманов: Рай і Поступ 40

Н. Маркс і Ф. Енгельс: Комуністичний маніфест 25

І. Франко: Що таке Поступ. 25

" " Петрії й Добушники. \$1.10

" " Добробит і інші оповідани. 10

Промова Ф. Адлера на суді. З передмовою В. Левинського 15

В. Левинський: Причини Світової Війни 10

" " Чи має віджити Історична Польща... 10

Заборона українського слова в Росії 25

В. Винниченко: Біля машини 10

Фрідріх Енгельс: Розвиток соціалізму від утопії до науки 15

Історія Червоного Прапора 10

Азарх: Релігія Розуму 10

Революція в Росії 15

Іван Моєт: Релігійна Пошесть 10

Іван Гилька: Війна і завдання українського робітництва 5

Робітничий Календар з року 1913 25

Гумористичний Календар з року 1913 25

„Доброї Новини“ 15 ілюстрованих чисел \$1.50

ПИШІТЬ СЕЙЧАС ДО:

NOWYJ SWIT, BOX 1051, MONTREAL, CANADA.

Кольпортерам, товариствам і книгарням великий опуст.

200,13
Бібліотека: „Новий Світ” Ч. 20.

~~29.800~~

З ІСТОРІЇ СОЦІЯЛІЗМУ і ОХОРОНА РОБІТНИКІВ

Монтреал, 1918.

НАКЛАДОМ ІВ. ГНИДИ. —З ДРУКАРНІ НОВИЙ СВІТ.

Ціна 12 ц. 10 за \$1.00; 25 за \$2.00; 100 за \$6.00

NOWYJ SWIT, BOX 1051, MONTREAL, QUE, CANADA.

3к9 ТТ.В.
— ДО БОРОТЬБИ З ТЕМНОТОЮ! —

КОЖДИЙ ПОВИНЕН МАТИ У СЕБЕ
ОТСІ КНИЖКИ:

ЦАРСЬКА РОСІЯ
І УКРАЇНСЬКА СПРАВА

Написав В. Левинський.

Ціна 50 ц.

НАРИС ПЕРЕДІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ
з 30 передісторичними образками

Написав Олексій Курцій.

Ціна 40 ц.

ЯК ПОВСТАВ СВІТ? І СТАРИЙ ЗАВІТ

Написав В. Туша. — (Критичні замітки.)

З 22 образками

Ціна 20 ц.

Читайте і ширіть сі книжки і нищіть без милосердя
темноту!

Хто пришле на сі книжки \$5.00 той дістане за \$8.00
книжок; хто \$10.00 дістане за \$20.00.

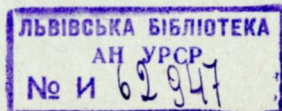
Пишіть за ними до:

NOWYJ SWIT

Box 1051,

Montreal, Que.,

Canada.

З історії соціалізму.

Кожний свідоміший робітник і фармер мусить пізнати історію розвою соціалізму, сеї ідеї, за яку бореться, а переведене якої є найбільше горячим його бажанем.

*

*

*

Соціалізм має стару минувшину... Ідеї соціалізму є дуже старі, бо знали їх уже народи старих віків.

Уже Арістотель і Сократ занималися думкою рівності і братерства, а Плятон, сей знаменитий ученик Сократа, поборював приватну власність і сміло голосив людям, що правда, свобода і щасте народів може повстати тільки на основі спільної власності.

А Ісус Назареець також носив у серці і голосив ті думки, з яких по довгих віках повстав новочасний соціалізм.

Писання апостолів, у яких описана є наука і жите Христа доказують, що він хотів не тільки піднести упадаюче боже ім'я, але старався і роздумував над способом, якби заложити кращий суспільний лад.

По упадку перших християнських громад, як і пізніше в середовічних часах аж до часів реформації, не стрічаємося з нічим таким, що чимось заважилоби в історії соціалізму.

По упадку Гунів католицька церква боролася

з цілою силою за світську власть і таким робом покинула сей шлях, який їй призначив її творець і учитель. Церква не старала ся про жите і судьбу своїх вірних, але противно, старала ся здавити їх свободу і закріпостити. В погоні за світською властю не жахала ся ні воен, ні проливу братньої крові.

Хрестоносні війни і ширене ся віри Магомета спричинили загальні непокої у всіх європейських народів і ті непокої на сотки літ спинили і унеможливили природний і мирний розвиток господарського і духового життя народів.

Доперва, коли ті загальні бурі перейшли і в XVI. століттю з'явила ся реформація, настало нове духове жите і бажане за ліпшим суспільним порядком, яке змагало ся з кожним днём.

Филі реформації захитали не тільки церковне жите, але сильно розворушили також суспільним життям і тут і там пробили темряву понурих середніх віків. Через ті розломи і отвори вникала потому поволи до життя струя нових творчих думок.

Перший чоловік, що почав голосити потребу зреформованя і відновлення суспільного порядку, був Тома Мінцер (Munzer) із Саксонії. Під впливом реформації прийшов він до того переконання, що люди мають бути рівні не тільки в шанованню бога, але і в уживанню земських маєтків і політичних прав. Народ, що зібрав ся цілими громадами при боку Мінцера, не вмів одначе постояти за свої права, опустив свого вожда і без слова протесту терпів, коли творця нових благородних ідей уряд засудив на муки і смерть (1525 р.).

На кілька років іще перед мучиницькою смертю Мінцера відіграла ся подібна сцена на Угорщині. В 1514 р. Румун Юрай Дожа голосив людям, що не так турецький уряд, як безсовісні, рабівничі і нелюдські пани загнали його краянів і братів в нужду. Повстав отже до боротьби і спричинив революцію. Хотів освободити підданих, що гурмою прибігли до нього. Його намір одначе знищила тиранія лютих панів, що так змогла ся за панованя слабого короля Володислава II., що країні грозила цілковита загуба. Дожа за свої благородні переконання заплатив житем:

люті пани спалили його на кострі.

Його смерть буде на віки плямою в історії Угорщини. Подібна судба стрінула вскорі і Юрая Карачонію (Karacsonyi), якого, — коли сей перед міщанами в Дебрічині заявив, що хоче освободити підданих — дебрічинські судії засудили на смерть.

В тих часах велике згіршене викликала в Англії одна книжка, під назвою „УТОПІЯ“, яку написав ТОМА МОРУС. Короткий зміст сього роману слідує: „Один блукаючий по світі моряк відкриває остров Утопію, де є всьо спільне; мешканці острову не знають гроший; погорджують вис тавністю. Разом працюють, разом обідають, а про домашнє господарство старають ся жінки і діти. Денно працюють тільки 6 годин. Решту часу у живають на образованє себе, читанє і наукові праці, а також гімнастичні вправи, танці і співи. А що все є спільне, працює кождий чоловік, неробів нема, то до створеня потрібних до житя річий

вистарчає 6-годинна праця денно. Голоду, біди не знають і живуть в щастю і добрі". В 19 літ пізнійше Морусови зрубали голову за державну зраду. Та вплив його думок не впав, але мав іще велике значіне і в слідуючих століттях серед поступових, думаючих людей.

В 1630 р. один монах домініканець, іменем Тома Кампанеля (Campanella) написав також подібну книжку під назвою „Місто Люду", вона одначе не дорівнює книжці Моруса. Кампанеля рівнож думав перетворити суспільність через усунення приватної власности, але спосіб сеї зміни і інші господарські виводи його є баламутні і несправні.

По Кампанелі розвинув ся досить живий рух на полі соціальної науки, а передовсім у Франції.

Соціальна література XVIII. століття має у Франції знаменитих представників, як: Морелі (Morelly), Малі (Mahly), Жан Руссо (Jean Rousseau), Бріссот де Варвіль, Саїнт Юст і Бабеуф; сей послідний боров ся не тільки пером, але і в революції мечем, за що його потім буржуазія видала на смерть. Усі вони голосили політичну і господарську рівність, хоч їх виводили, подібно що й їх попередників не були злучені в одну наукову систему.

Велика французька революція не мала жадного спеціального впливу на розвій соціалізму. Се була революція міщанства (буржуазії) проти панів і короля. Якобіни вправді говорили досить голосно про людські права, обов'язки держави і суспільности, але ті голоси скоро притихли, як середна кляса взяла верх в революційнім русі

По революції, правдоподібно під впливом за-

гальної біди, почала знова відживати комуністична література у Франції. В тім то часі виступив Сент-Сімон, Фуріє, Кабет, Базард, Прудон, Блянк, Леро і інші, які хоч також утопійно думали про будучність, всеж таки багато причинили ся до повстання наукового соціалізму.

Передовсім мусимо згадати про Сент-Сімона, що заложив цілу школу і Прудона, що в своїх працях виложив основу наукового соціалізму. Сент-Сімон у своїх творах жадав знесеня дідичного права, знесеня мілітаризму і приватної власности, бо після його думки, се є головні причини біди народу і нерівности. Його мовив було: „Кожному після спосібности і кожній спосібности після його праці”. Прудон був знова перший, що сказав: „Маєток є крадіжю”. Після його писань нинішня суспільність опираєть ся на трох основах: 1.) деспотизм, 2.) маєткова нерівність, 3.) маєток. Се все обижає правду, бо тільки при цілковитій рівности може бути правда і справедливість. Соціальне питанє хотів порішити заложеном одного „чудотворного банку”, бо уважає, що причиною біди є ґрунтовий податок і проценти з капіталу. Обмежити се хотів заведенем безплатного кредиту. Тут переоцив Прудон, що се не є одинокий лїк.

У тих часах — у першому десятку ХІХ. столїтя — і в Англії виступило кількох учених, як: Роберт Овен, Вілліам Годвін, Кароль Галь, і Вілліам Томпсон, які, по части в літературі, по части в практичному житю своєю діяльністю розширювали соціалістичні думки і таким робом приготувлювали підвалини для наукового опрацьованя і устанєня

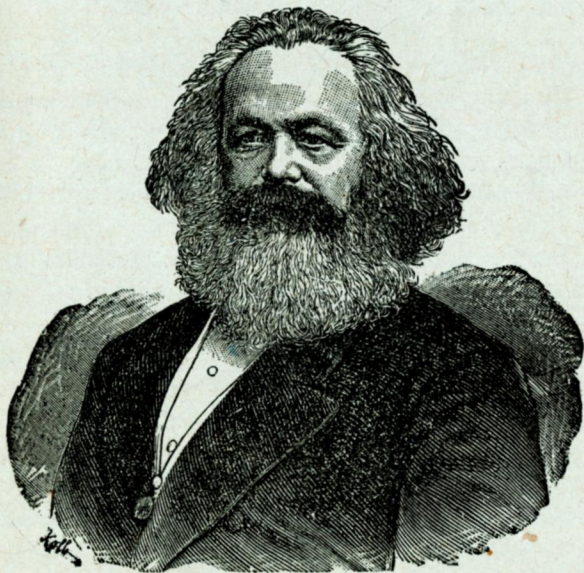

РОБЕРТ ОВЕН
(1771-1858)

соціалізму.

Між тими, що те далекосягле завдане розрішили, се є, що в науковий спосіб укріпили соціалістичні стремління, найбільше могутний і спосібний був

Карло Маркс.

КАРЛО МАРКС
(1818-1883)

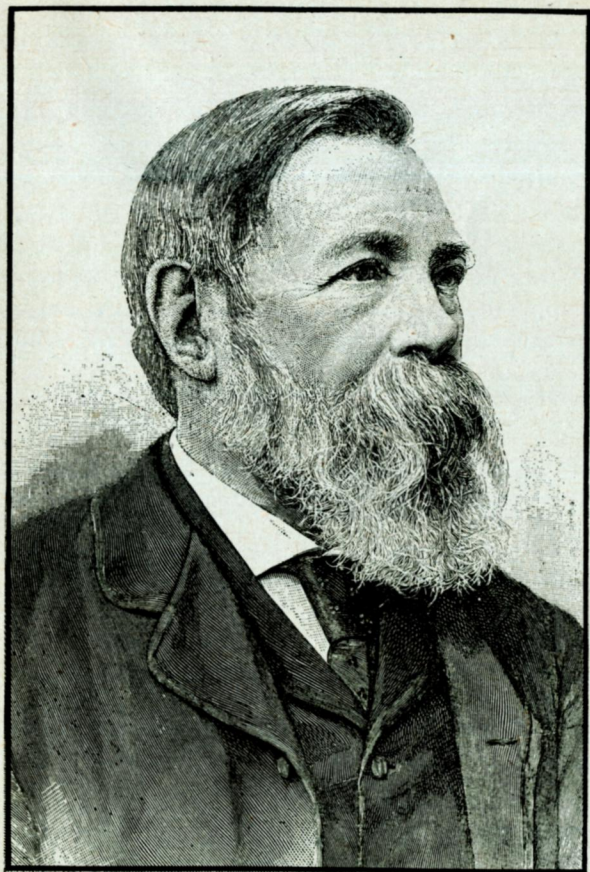
Маркс був покликаний справити блудні погляди і виводи не тільки своїх попередників, але і своїх сучасних товаришів і викрити се жерело, з

якого воюючий пролетаріят будучих віків усе може черпати нові матеріали до потвердження своїх доказів і силу до безнастанної важкої боротьби.

Маркс перший голосив, що вважає теперішню клясову державу тільки за средство до знищення капіталістичної господарки і що на її розвалинах мусить повстати — нове суспільне жите, новий суспільний лад.

Зміст його науки більше менше такий:

Капіталіст платить меншу платню робітникам, ніж вони в дійсности заробляють і таким робом сю надвижку капіталіст цілком спокійно ховає до кишені. Чим менша є платня від виробленої вартости, тим скорше росте капітал. Розумієть ся, що працьодавці всіма силами старають ся, аби продовженням робочого часу тим більше визискувати їх робітників. А се змагане зі зростом конкуренції збільшаєть ся безнастанно, а наслідком сього малий капітал упадає, бо проковтує його великий капітал. І таким робом капітал централізує ся з дня на день у руках меншого числа людей і з дня на день ростуть гурти людей, що тратять свій маєток. Сим способом нагромаджене і загарбане приватне майно спричинює біду народу, невільництво та визиск. Маркс отже, як і його попередники бачуть причину і жерело всьої біди і лиха також у приватнім майні. Він цілком певно і ясно показує шлях, по якому мусять іти робітники, аби прискорити упадок приватної власности і взагалі допомогти соціальним стремлінням. У першому ряді потрібне є після Маркса, щоби пролетаріят дістав у свої ру-

ФРІДРІХ ЕНГЕЛЬС
(1820-1895)

ки власть у державі. Мусить отже бороти ся за загальне, рівне право голосованя, а там де його вже добув, за розширюване всіх політичних прав, одним словом, щоби вирвав капітал з рук буржуазної кляси, і щоби всі средства продукції зосередоточили ся в руках держави.

Поміж німецькими товаришами Маркса відзначаєть ся найбільше

Фердинанд Лясаль, Карло Ротбертус і Фрідріх Енгельс. Головним його помічником і приятелем був Ф. Енгельс, який разом з ним працював над науковим розвитком і теорії соціалізму. Плодом їх спільної праці був „Комуністичний Маніфест”, у яким в науковий спосіб зібрали розкинені досі соціалістичні думки і залізною логікою доказали, що теперішній суспільний порядок не дасть ся довго удержати; рівночасно випрацювали сі правила, після яких треба поступати аби знищити капіталістичну систему.

Таким чином з утопій повсталала наука! Наука, яку не може знищити ніяке насилле, ніяке переслідуване і нині ті думки стоять перед нами певно і ясно, та скоро ширять ся вони в масах поневоленого людства.

*

*

*

А тепер зберім се, що ми говорили про минувшину. Правда свобода і рівність є неможлива в теперішнім ладі. Бо в теперішнім ладі, основанім на засаді індивідуальности, се є, що одини-

ФЕРДИНАНД ЛЯСАЛЬ
(1825-1864)

ця є вивисшена понад цілість, понад добро загалу, коли природна справедливість каже, що інтерес одиниці має бути підпорядкованим інтересам усіх, інтересам загалу. Підставою кожного добра є правда. Приватний маєток не оснований на правді, бо повстав зі спільної праці. На природних основах збудована суспільність може бути тільки тоді, коли не тільки маєток поділить ся рівно, але й овочі маєтку. Свідомий пролетаріят хоче утворити новий лад; не хоче ділити ся існуючим уже маєтком, але хоче й жадає, аби з праці кождий дістав належну йому часть і аби средства продукції не були власністю одиниць, але майном усеї суспільности. Жадає, щоби робітник діставав повну вартість вивору своєї праці. В людській суспільности кождий має працювати і тільки сей може мати право на средства потрібні до житя, що працює фізично чи духово. Діти мають виховувати ся спільно і свобідно, неспосібні до праці і старці мають мати запевнений і добрий прожиток. Наука і штука мають служити для образования людей і мають бути приступні в рівній мірі для всіх. Соціал-демократія не знає авторитетів, але приклонюєть ся перед кождим, що заслужив ся духовою чи фізичною працею. Релігію вважає ся за цілком приватну річ. Науковий соціалізм не знає націоналізму. Його засади обнимають цілий світ, ціле людство. Інтереси поневоленых людей є йому спільні на цілому світі, а що капітал є міжнародний і без огляду на границі обіймає всю суспільність, так само і пролетаріят мусить організувати ся, бо таким тільки робом може оборонити ся перед капі-

талістами і вибороти собі те, що йому належить ся по правді. Се ще не значить, що ми якийсь инший народ, або цураємо ся свого, але значить, що маємо стояти з пролетаріатом цілого світа в одному ряді і з ним бороти ся за ту ідею, якої основою є: спільна і рівна участь у фізичній і духовій праці.

Під тим зглядом стоїмо на становищі Русса, який сказав: „Земля і її плоди є нічії і кожного”. Розумієть ся, що соціал-демократія може досягнути свою ціль тільки так, як голосив Маркс і Лясаль, се є, коли пролетаріят дістане державну власть у свої руки. В першому ряді треба вибороти загальне, рівне право голосовання до всіх законодавчих тіл, сойму, рад повітових та громадських. Се перше завдане соціал-демократії. А се можна досягнути тільки сильною і витривалою працею, а головню залізною організацією.

Юлій Дейч.

Охорона Робітників.*)

І. РОБІТНИК В КАПІТАЛІСТИЧНІМ ГОСПОДАРСЬКІМ ЛАДІ.

Цеховий лад минулості.

В цеховім ладі середних віків челядник не був цілком без охорони. Цех, себто загал ремесла,

*) Під сим заголовком подаємо українському читаче-

нормував для всіх майстрів і челядників умови праці, при чім організація челядників, товариство, звичайно мали тут якесь слово. Вправді цеховий лад в першій лінії відповідав інтересам майстрів, але певну користь мали також челядники. Поодинокий челядник не потребував робити окремі умови зі своїм майстром, але міг придержувати ся в найважніших для нього справах (час праці, робітна плата, речинець wypowiedань праці) приписів, установлених цехом. Для поодиноких умов оставало відносно мало місця, що було для челядників о скільки корисних, що в справах поодиноких майстрів і челядників, сї останні з правила мусіли виступити слабшими.

Найважнішим одначе було те, що челядники не на все жите мусіли оставати челядниками, але звичайно могли піднести ся до стану майстрів. Справа челядників була в той спосіб для одиниці розвязаною. Наємна праця не була ще житевим заводом, а поправа відносин праці не була ще клясовим питанням.

Чим труднішим ставав перехід стану челядників в стан майстрів — а при кінці середних віків іменно так і було — тим більшим ставало господарче противенство між майстром і челядником.

Клясове противенство капіталізму кинуло вже

ви частину з праці Ю. Дейча п. з. „Соціяльна Політика” (Julius Deutsch: Sozialpolitik. Wien, 1914.), яка присвячена справі охорони робітників. Праця ся, се ряд викладів автора, які він мав у віденській робітничій школі. Видала її як помічний підручник для рефератів і робітників просвітна централь німецької соціалдемократія Австрії. — В. Л.

свою тінь.

Капіталістичний переворот.

Капіталізм розбив звязки рукомесного виробництва (продукції); він розбив також і цех. Власники могутнього підприємства, обрахованого на зиск, не могли знести когось побіч себе; вони хотіли розвивати його без ніяких перешкод, щоби могли без перешкод визискувати. Поодинокий робітник побачив себе тепер позбавленим всякої охорони, бо капіталістичний підприємець, перед якого він був протиставлений, мав на початку надзвичайну владу, яку не обмежувала ніяка робітницька організація.

Піднять робітничої класи до висшої класи — се в звичайнім ході річий річ просто виключена. Робітник мусить погодити ся з тою думкою, що він мусить остати на все своє жите нічим иншим як тільки робітником.

Так отже робітника і підприємця ділить неперехідна пропасть.

Підприємець є паном засобів праці; робітник не має нічого крім своєї робочої сили, яку мусить підприємцеві продавати, щоби могли жити.

„Правна” свобода наємного робітника.

Алеж робітник став „правно” свободним! Він може після укінчення робітничої умови довільно рішати. Але дійсно (фактично) є він несвобідним, бо є саме приневоленим продавати свою робочу силу тому, що йому нічого иншого не остає, з чого мігби жити. Він не може навіть чекати, аж трафить ся нагода, заключити кориснішу робітничу

умову. Тому що наемний робітник є непосідаючим, сейчасова продаж його робочої сили являється для нього конечністю.

Підприємець звичайно не має з того шкоди, як робітник не прийде з ним назад до угоди, бо на місце одного непринятого робітника зголошується звичайно десять інших, що жадно чекають на спосібність дістати працю. В найгіршім випадку може підприємець через незаключене робітничої умови понести невеличку втрату, не більше. Цілком инакше робітник. Для нього є заключене робітничої умови і її зміст справою рішачого значіння для його особистого життя.

Робоча сила й особистість.

Робітник продає разом із своєю робочою силою рівночасно й свою особистість. Єдиний товар, який робітник посідає, є нерозривно зв'язаний із його особою так, що він сам себе продає, коли віддає підприємцеві робочу силу: погані відносини праці шкодять особі робітника; його жите терпить наслідком некорисних умов праці.

Таким чином є для робітника заключене і зміст робітничої умови справою його життя — для підприємця інтересом.

Рабство капіталізму.

Мимо своєї правної свободи підпав робітник гіркому рабству; господарчі відносини женуть його в ярмо. А ярмо капіталізму — се тяжко зносити. Воно веде за собою перепрацьоване, недоїдане, ли-

хі відносини мешканця, хвороби, нужду жінок, визиск дітей — цілий ланцюг терпіня й горя. Кляса робітнича має зносити всі тягарі господарчого й суспільного житя, як також усі потреби держави, без можности одначе мати належну поміч.

Найгіршим одначе лихом є непевність істнування (екзистенції), яка віддає робітника без охорони на поталу всяким випадкам господарчих подій, усім хитанням конюнктури і що найгірше, також усім примхам підприємця.

Охорона робітників й добро народне.

Число робітників росте бистро у всіх капіталістичних країнах.

В Німеччині було в рільництві, промислі і торгівлі:

	самостійних	наставників	робітників.
1882.	5,190.687	307.268	10,705.324
1895.	5,474.046	621.825	12,816.552
1907.	5,490.288	1,290.728	17,836.121

Коли число самостійних в одній чверті століття від 1882 до 1908 остало майже рівно великим, число наставників і робітників зросло могутньо. Сей хід розвоевий стане перед нашими очима ще виразнійше, як возьмемо під увагу сам промисл.

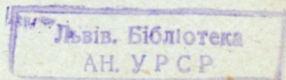
На 100 людей, що працюють в промислі було:

	самостійних	наставників	робітників
1882.	34.31	1.55	64.04
1895.	24.90	3.18	71.92
1907.	17.56	6.09	76.35

В рівній мірі як число самостійних падає, росте число наставників і робітників.

29.800.

к. 62947

Що до Австрії то не можемо подати ніяких порівнюючих цифр, бо останні висліди спису населення (1900.) ще не оголошено. Що одначе й тут розвиток значно поступив, на се вказує хочби один погляд на висліди переписі населення в 1900 р.

Тоді начислювано:

	на кожду 1000 за- водоно чинних	загально
самостійних.....	306.....	4,310,676
наставників.....	32.....	444.751
робітників	296.....	4,177.354
помічних в родині	289.....	4,084.476
денних наймитів....	77.....	1,091.339
	1000	14.108,596

Вже в 1900 р. була отже в Австрії більшість робітництва. З того часу пролетаризація населення мусіла зробити значні поступи.

Таким чином можемо установити: Як в Німеччині так у Австрії розвиток прямує бисто до того, що чим раз більша частина народу складає ся з промислових робітників. Охорона їх — се не тільки клясова справа, але означає вона піднесене здоровля й сили народу. О скільки в рамках капіталістичного ладу взагалі можливою є охорона народу, то вяже ся воно найтіснійше з охороною робітників.

II. ТЕОРІЯ ОХОРОНИ РОБІТНИКІВ.

1. Соціяльна політика й економічний лібералізм.

Приклонники

менчестерської школи

(назва походить від англійського промислового міс-

та Менчестер) заступали погляд, що держава не повинна мішатись у відносини робітників до підприємців. Обом сторонам належить запоручувати свободу умови, щоби у вільній грі сил, що стають до конкуренційної боротьби, слабший не побідив сильнішого. Повна свобода на господарчому полі, абсолютне не вмішуване держави — отже також і ніякий примус до забезпечення, ніяка охорона робітників. Слова французького національного економа Гурне (Gournay) „laissez faire, laisser passer” (веліть робити, веліть іти) були засадою сеї школи вчених.

При тому факті, що нерівність робітників і підприємців була дійсною, засадниче не вмішуване держави в їх відносини означало видане пролетаріату з головою в кігті профітного насильства капіталу. Воно було проголошенем свободи визиску.

Фердинанд Ляссаль висміяв лібералізм, що бажав полишити державі тільки бережене внішнього спокою і безпеки громадянина а виступав проти всякого вмішування її в господарчі справи. Він виступив против того, щоби держава була тільки нічним сторожем, він вказав на те, що „вільна конкуренція” не означає нічого иншого як тільки суперничу боротьбу між озброєним (власник капіталу) і неозброєним (посідач капіталу. (Маючі, каже Ляссаль до робітників, мають можливість „вести боротьбу зброєю, що ви її самі укували, з вами, неозброєними, що маєте тільки нігті й зуби та йдете у свободну конкуренцію із стільки капіталами й машинами, що ви їх самі виробили для ваших суперників через стільки віків.”

Засада державного невмішування являється отже „найбільш пустим і суворим пересудом в світі”.

Частина менчестерських лібералів заступала
теорію фонду платні.

Після неї існує в суспільстві певний природний фонд, з якого підприємці виплачують робітникам платню. Повна група робітників моглаби отже добути підвишене платні тільки на кошт іншої групи робітників, бо в своїй виплаті обмежений фонд платні мусить вистарчити для всіх робітників. Кожда боротьба за зміну умов праці являється отже бездільною, бо постійний фонд платні не порушують ніякої боротьби клас, бо з нього не можна більше дати, як він сам має.

Критика сеї теорії справедливо вказала на те, що ні в одиничному підприємстві, ні в цілому суспільстві не може існувати того рода закостенілий фонд. Аджеж не капітал удержує робітника, тільки противно, робітники створюють нові цінності для капіталістів.

Мальтус (1766-1834) проголосив

теорію перелюднення,

після якої засоби споживчі ростуть в арифметичній прогресії а населене в геометричній. *) Бистрійший зріст населення являється неперемінною причиною нужди робітничої класи,

Маркс супроти сього показав, що кождий спо-

*) Арифметичний ряд повстає через додаванє, геометричний через множенє. Рахуєть ся на пр. цифрою 3, то арифметичне побільшенє буде: 1, 4, 7, 10, 13; а геометричне: 1, 3, 9, 27, 81.

сіб господарки має свій власний закон заселення. Якби в якійсь добі капіталізму було законно означене перелюднення, то воно мусіло би зникнути із його упадком.

Нині зчезла тривога про перелюднене; навпаки, боять ся тепер о недолюднене, о повільний зріст народів та накликають до законної боротьби проти упадку роджень.

2. Соціяльна політика і соціалізм.

Утопійні реформатори.

Нужда робітничого населення викликувала бажане реформ. Перші реформатори звертали свій зір від сумної сучасности капіталізму до відносин дрібно-рукоємної минулості, що їм видавались кращими. Сі консервативні реформатори (Сімон Зісмонді, Тома Карліль, Адам Міллер) думали в своєму романтичному мрійництві, що зможуть назад повернути колесо історії, що з природи річи було неможливим.

Соціялістичні утопісти (Шарль Фуре, Роберт Овен, Сен Сімон) дивились поперед. Вони очікували спасення від соціалізму, який представляли в принадних фарбах. Їх сон про будучність не перешкадавав їм в ніякій мірі підпирати вже в сучасности міри, змагаючи до охорони робітників.

Теорія визиску.

Доперва науковий соціалізм вповні вияснив відношене між капіталом і працею та прослідив розв'язуючі закони капіталізму. Після науки Карла Маркса

і Фрідріха Енгельса підпадає робоча сила робітника в капіталістичному способі господарка з ко-
нечности загальному товаровому законові, який па-
нує в буржуазному суспільстві. Робоча сила — се
товар, якої ціна укладається таксамо як ціна ин-
ших товарів, після подачі й попиту. Хитанням цін
товарів взагалі відповідають хитання робочої платні.
Але не залежно від цих хитань ціна робочої сили
означається коштами виробництва і часом робо-
чим, що є потрібний на виріб цього товару (робоча
сила).

Якіж отсе є кошти виробництва робочої сили?

„Се кошти, які потрібні на те, щоби удержати
робітника як робітника та щоби його вишколити
на робітника” (Маркс). Понад ці кошти вироб-
ництва робочої сили платня не може тревало під-
нести ся.

Капіталіст годує робітника по жебрацьки.

Робітник дістає платню, що як раз вистарчає
на продовжуване голого життя, підчас коли капіта-
ліст а разом з ним суспільство що раз більше бо-
гатіють через його працю.

Охорона робітників і визвольна боротьба.

В капіталістичному ладі робітник не може ні-
коли одержати повної належитости за свою працю,
тільки її частину, бо капіталіст так довго дає у се-
бе працю робітникові, як довго вона приносить йо-
му надвартість. Визволене робітника від зобовязання
творити для підприємця надвартість, може насту-

пити тільки через усунуне приватної власности на засоби виробництва. Тільки тоді, коли суспільство возьме в свої руки фабрики, копальні, і інші засоби виробництва, тоді устане витворюване надвартостий в користь капіталіста; робітник стає вільним!

Розвиток капіталізму веде з konieczности до соціалізму. Представником сього розвитку є пролетаріят, у якого пробудилась клясова свідомість і який організує клясову боротьбу. Зорганізувати пролетаріят, „дати йому свідомість свого положення і свого завдання, зробити й удержати його духово й фізично здатним до боротьби, се є властива програма соціал-демократичної партії.”

Добувати духову й фізичну здатність до боротьби — се є і змісл наших домагань в напрямі охорони робітників! Мусимо старатись, видерти капіталізови стільки реформ, щоби пролетарські маси стали тілесно і розумово здоровішими а тим самим і більше здатними до боротьби. Охорона робітників є таким чином значним помічником і засобом в пролетарській визвольній боротьбі.

3. Сучасні теорії охорони робітників. „Побіда прінципу”.

Гнів з приводу капіталістичного визиску, сполучений із свідомістю konieczности соціальних і політичних реформ повів в сорокових роках 19 століття британських пролетарів на поле боротьби. Могутній чартистський рух заставив Англію видати перший, важний закон про охорону робітників, я-

ка в 1850 р. законно установила десяти-годинний день робочий для жінок і молодіжи. Як заведено сей 10-годинний найвисший час робочий в Англії, Маркс сказав, що сей закон „є не тільки великим практичним успіхом, він був побідою прінципу: у перве в ясный день політична економія буржуазії подалась перед політичною економією робітничої класи”.

В дійсности, побідив прінцип охорони робітників. В жадній країні нема вже більше засадничого опору проти законодавства в справі робітничої охорони. Але панує велика різниця в поглядах на те, в якій мірі проводити сю охорону.

Капіталістичні обмеження.

Перед кількома десятками років вели провід по німецьких університетах так зв. „катедер-соціялісти”, мужі поважних соціально-політичних змагань.

В боротьбі проти менчестерського лібералізму стали підносити чи то з консервативного, чи ліберально-реформістського боку соціально-політичні домагання. Адольф Вагнер виступив зі становища християнсько-консервативного проти виквітів капіталізму і признав в певній мірі оправданою соціялістичну критику суспільних відносин. Багато вчених сього консерватизму аж до становища близького соціалізму займало ся соціальною політикою. Ось найвизначнійші їх імена: Густав Шмоллер, Альберт Шефле, Люйо Брентано, Фрідріх Альберт Лянге. Всі ті напрями зєднали ся в 1872 р. в „Товариство для соціальної політики”, що поставило

собі завдане, через наукові дослідження господарських відносин посприяти соціальним реформам.

Із заостренням класових протиріччів і зростаючим опором буржуазних класів проти змагань соціальної політики доконалася теж переміна по німецьких вищих школах. Щораз більше стає число вчених, які з більшою або меншою відкритістю стали заступати аргументи підприємців, ворожі охороні робітників. Капіталістичні обмеження проти соціальної політики вибирають вони в наукову одягу. Катедер-соціалізм міг цьому походив тільки в незначній частині ставити чоло а нині вже видно, що його противник, катедер-капіталізм, здобуває ґрунт в колах буржуазної інтелігенції

Обширне теоретичне обґрунтоване катедер-капіталізму старався дати професор Адольф Вебер. Він є тої думки, що в національно-економічній а іменно в соціалістичній літературі нашого часу панує наклон „перецінювати соціальну творчість робітників і недоцінювати її підприємців”. Вебер силкується підкреслити народно-господарську працю підприємців і пояснити, що далі сповнюване домагань робітників є шкідливим для народного господарства. Він каже: „Не можна довести науку, що також в сучасності можна відповідно піднести загальну творчість робітництва через більшу платню”. Тесаме говорить він і про скорочене часу праці. „Треба довести, каже він, що через скорочене часу праці можна збільшити творчість народно-господарської робочої сили при нинішніх відносинах, оскільки ходить о новочасну робітни-

чу аристократію”.

Сї твердження безосновні. Вебер сам впрочім признає, що доси поправа умов праці була сполученою з піднесенем творчости робітників, але він думає, що від сеї хвилі сього більше бути не може. Сей аргумент дуже нагадує аргумент англійського націонал-економа Сенїора який вирахував, що десяти-годинний день робочий є неможливим, бо саме в одинайцятій годині праця робітника дає зиск підприємцєви. Віджила отже Сенїора „одинайцята година”, коли вчені висказують погляд, що як раз від певного означеного пункту поправа умов праці є більше неможливою.

Професор Л. Бернгард зробив закид соціальній політиці Німеччини, що вона обтяжує промисла понадто через державне обезпечене робітників годує в широких масах „жажду ренти”.

Також інші буржуазні вчені (Брентано, Геркнер) пішли на стрічу поборникам інтересів підприємців.

Охорона робітників і розвиток промислу.

Кождим разом, як дискутуєть ся домагане охорони робітників, підприємці і їх оборонці підносять крик про небезпеку соціальної політики для розвитку промислу. Коли в 1885 р. установлено законно в Австрії одинайцяти-годинний день праці, стали вони кричати про грозячу руїну промислу, а так само й тоді, коли в Німеччині і Австрії заборонено фабричну працю дітей. Перед кількома роками піднесено той сам крик з приводу заборо-

ни нічної праці жінок а нині страхають ся в Австрії по причині законного установа́ння десяти-годинного дня праці для жінок і молодіжи, який в Англії існує вже від пів століття.

Якби вірити адвокатам підприємців, то охорона робітників булаб найбільш небезпечною для розвитку промислу. Але самі буржуазні вчені енергійно відперли вже сю сліпоту. Вони заявили, що по перше, міри в справі охорони робітників починають ся в многomu до збільшеня видатности (інтензивности) праці, і по друге, що вони прискорюють технічний розвиток промислу, чим починають ся до його зросту. Геркнер каже: „Саме бережене соціал-політичних робітничих інтересів починаєть ся найбільше до розвитку промислу”.

Інтернаціональна охорона робітників.

Побоювання підприємців, що збільшене охорони робітників може діткнути рідний промисл супроти конкуренції заграниці, дали понуку до інтернаціональних постанов в справі охорони робітників. Коли заведеть ся по всіх капіталістичних країнах ті самі приписи про охорону робітників, промисл жадної країни не потребує побоюватись о шкоду.

Організоване робітництво завсїгди ставилось прихильно до інтернаціональних постанов про охорону робітників. Тим не менше воно є вільним від передінюваня їх, бо інтернаціональна охорона робітників звичайно проволікує корінну реформу.

Законодавство в справі охорони робітників в таких старих промислових країнах як Англія і Німеччина даєть ся трудно погодити із законодавством

країн о молодім промислі, що тільки розвивається, як Росія, Угорщина. Із ріжнородности промислового розвитку виникає багато трудностей задля спільного інтернаціонального законодавства в справі охорони робітників.

Інтернаціональна охорона робітників, як установлене поки що мінімальної охорони має певне значіне. Безпосередну користь мають з неї тільки робітники під соціаль-політичним зглядом відсталих держав, до яких очевидно належить ще Австрія.

4. лютого 1890 відбулась перша конференція в справі охорони робітників. Але вона не ухвалила зобовязуючих постанов. Доперва бернська конференція з 1905 р. привела до інтернаціональної постанови (26 вересня 1906) держав. Вона відносила до заборони нічної праці жінок в промислі. Загально-ж ухвалено одинайцяти-годинний нічний відпочинок (безумовно від 10 год. в ночі до 5 год. рано).

Друга інтернаціональна конференція заборонила уживане білого фосфору в промислі сірників.

Остання інтернаціональна конференція в справі охорони робітників (Берно 1913.) постановила предложити правительствам заборонити інтернаціональною постановою нічну працю для молодечих робітників. Далі намічено переведене правительствами постанови, після якої найвисший час праці в промислі для робітниць і молодечих робітників аж до укінчення 16-го року життя не мавби перевишати 10-ти годин денно.

III. ДОМАГАННЯ СОЦІАЛДЕМОКРАТІЇ.

Задля охорони робітничої кляси ставить соціал-демократична партія Німеччини (Ерфрутська програма) такі домагання:

1. Успішне національне і інтернаціональне законодавство в справі охорони робітників на таких основах:

а) установлене найвисшого 8-ми годинного нормального дня праці.

б) заборона праці для дітей низше 14 років.

в) заборона нічної праці, крім у таких галузях промислу, які по своїй природі з технічних причин або з причини на загальне добро вимагають нічної праці.

г) непереривного спочинку в праці через що найменше 36 годин в кождім тижні і для кожного робітника.

з) заборона так зв. трюксистему.

2. Контроля всіх промислових заводів. Досліджуване і нормоване відносин праці в місті і краю через державний уряд праці, через повітові уряди праці і через палати робітників.

3. правне зрівняне хліборобських робітників та слуг із промисловими робітниками.

4. Обезпечене права коаліції.

5. Переняте усього обезпечення робітників державою при належній участі робітників в управі.

З німецького переклав

В. Левинський.

Доробок в бізнесі.

Ніхто не сумнівається в тім, що капіталізм є пеклом для членів робітничої класи, але старий суспільний лад не є раєм також і для так званих бізнесменів, себто тої середньої класи суспільства, яка вічно висить між матеріальним пеклом пролетаріату і матеріальним небом капіталістів, докладаючи усіх старань, щоби дістати ся до капіталістичного раю, основаного на пролетарському пеклі. Як поводить ся людям в тій погоні за багатствами та як великі успіхи вони досягають, видно з фактів, зібраних з припоручення американського союзу банкірів — фактів, що дотичать життя сто американських бізнесменів, які рівночасно станули до погоні за багатствами на 25-ому році життя.

На 35-ому році.

П'ять померло.

Десять стали заможними.

Десять є менше багаті.

Сорок живе серед уміркованих обставин

Трийцять п'яток не поліпшили своїх відносин.

На 45-ому році.

Померло дальших одинайцятьох, разом 16.

Тільки трох є багатими, а всі інші, які були заможними на 35-ому році, втратили свої дорібки.

65 може ще працювати і удержувати себе, але се їй становить одиноким жерелом її доходу.

15 вже не може себе удержувати в наслідок недуги, нещасливих випадків, тощо. Кількох може ще трохи працювати, але не досить, щоб з того вижити.

На 55-ому році.

Знова померло чотири, разом 20.

Один стався дуже багатий.

Трох знаходить ся в добрих обставинах, але се не є ті самі люди, про яких згадувало ся при 45-ому році, бо один, що був багатим тоді, втратив все своє багатство, а інший, що був бідний на 45-ому році, став на його місці.

46 працює і далше на кусник хліба, однак без спромоги зложити що небудь на будуче.

30-их залежить тепер в більшій або меншій мірі від своїх дітей, свояків або

добродійних товариств в справах прожитку. Деякі можуть ще виконувати лекшу працю, але їх місця забирають молодші люди.

На 65-ому році.

Померло 16, значить разом 36 зі сотки.
Один багатий.

Чотирох є заможні, бо один з тих, що втратив все перед 45-им роком, прийшов назад до майна.

Шістьох ще працює і удержує себе.

54 залежить від дітей, родини або добродійности.

На 75-ому році.

Померло ще 27, разом 63 зі сотки. 60 не лишили по собі нічого.

Тільки двох є заможними, а трох інших, які на 65-ому році були заможні, втратили за останніх десять років своє майно.

Працювати вже більше не може жаден з них. 35 залежить від дітей, родини і добродійности.

Ті старики повмирають незадовго без поліпшення своїх фінансових обставин, а 33 з них навіть на похорон не будуть мати, хіба що є з них хто забезпечений.

Важніші друкарські помилки,
які треба справити перед читанєм книжки.
На ст. 17 і 18 в статистичних табличках
і стрічках надруковано: **наставників**
має бути: **служба.**

ЧИТАЙТЕ І ШИРІТЬ „РОБОЧИЙ НАРОД“

часопись, що виходить лише для думаючих людей і ніколи не вагається сказати правди в очі.

„Робочий Народ“ є робітничою часописною і видається робітниками, за робітничі гроші, для робітників.

„Робочий Народ“ каже правду про всяких дурисьвітів і обманців робочого люду.

„Робочий Народ“ каже правду про політичних агентів всіх капіталістичних партій.

„Робочий Народ“ відкриває всі заходи капіталістичної класи для туманення і поневолення робітників.

„Робочий Народ“ не боїться сказати правди про яких би то не було урядників, панів, міністрів чи монархів.

„Робочий Народ“ каже правду про суди, про поліцію і військо. — „Робочий Народ“ каже правду про попів, які служать не богови а мамоні.

„Робочий Народ“ каже правду про часописи, що за юдині гроші торгують народною темнотою.

„Робочий Народ“ описує відносини у майнах і фабриках і виказує, чому ті, що працюють, такі бідні і слабкі, а ті, що нічого не роблять такі ситі, здорові та багаті.

„Робочий Народ“ каже все правду, і то в тій цілі, аби робітники порозуміли свою кривду та навчилися, як мають від неї виратувати ся.

От через те Ви мусите читати і передплачувати „Робочий Народ“.

Виходить два рази на тиждень
і коштує на рік в Канаді і за границею \$2.50.

Пишіть за ним зараз на адрес:

ROBOTCHYJ NAROD
BOX 3658 (ST. B.), WINNIPEG, MAN., CANADA.

„РОБІТНИЧЕ СЛОВО“

„РОБІТНИЧЕ СЛОВО“ е видаване робітниками в ціли ширини просвіти і правдивої, без жадних буржуазних закрасок, соціалістичної науки.

„РОБІТНИЧЕ СЛОВО“ стоїть твердо в обороні робітництва і виступає проти всяких ворогів і дуриєвітів робітництва без огляду хто они такі.

„РОБІТНИЧЕ СЛОВО“ містить різкі корисні і цікаві статі, після найновіших напрямків соціалістичної науки, про політику, про справи робітничі і хліборобські; подає статі наукові, поучаючі, оповідання, поезії, новини з Америки, старого краю та з цілого світа. Все пише в „Робітничім Слові“ дуже зрозуміло і приступно для кожного.

„Робітниче Слово“ виходить тижнево, що суботи.

ПРЕДПЛАТА НА „РОБІТНИЧЕ СЛОВО“ ВІНОСИТЬ:
на цілий рік \$1.50, на пів року 80 центів. За границею: на рік \$1.75, на пів року 90 центів.

ПРЕДПЛАТУ ПОСИЛАЙТЕ НА СЛІДУЮЧУ АДРЕСУ:
ROBITNYSCHE SLOVO, Box 64, Toronto, Canada.

Оказові числа висилаємо кождому даром.

Кождий свідомий робітник повинен читати крім других свою робітничу газету

„ГАЙДАМАКА“

„ГАЙДАМАКИ“ виступають проти всяких дуриєвітів і ворогів робітництва. — „ГАЙДАМАКИ“ все стоять твердо в обороні робітництва. —

„ГАЙДАМАКИ“ поміщують статі після найновіших напрямків соціалістичної науки. —

„ГАЙДАМАКИ“ поміщують найновіщі вісти з України, оповідання, поезії новинки з робітничого руху і поля війни. — Правда се наша одна мета. —

ПРЕДПЛАТА:

в Злучених Державах на рік.....\$1.50
в Канаді і за границею.....\$1.75
Поодинокое число.....3цт.

Гроші посилайте „МОНЕЙ ОРДЕРОМ“ на адрес:
HAYDAMAKA. 515 So.. Broad St., Trenton. N. J.

320721

Кожний
других га:

I
И 62.947

„РОБІТНИК”

Котра виходить в Клівленді, Огайо, Зл. Держави Америки
під редакцією
Е. Крука.

ПЕРЕДПЛАТА:

В Зл. Дер. і Канаді:	В місті Клівленді:
На рік..... \$4.00	На рік..... \$6.00
На пів року 2.25	На пів року..... 3.75
На чверть року . 1.50	На чверть року .. 2.30

ГРОШІ ПОСИЛАЙТЕ МОНІ-ОРДЕРОМ НА АДРЕС:

„ROBITNYK”

2335 W. 11-th St., Cleveland, Ohio. U. S. A.

ДРУКАРНЯ „НОВИЙ СВІТ”

ВИКОНУЄ

всякі друкарські роботи, як: оголо-
шення, тікети, коверти, книжки і т. п.
гарно і точно по уміркованій ціні.
: : На провінції виконує сейчас. : :

Заходить на 173 Clarke St. Монтреал

Письма шліть на адресу:

NOWYJ SWIT, Box 1051, Montreal, Canada

~~25.688/20~~

Бібліотека: „Новий Світ” Ч. 20.

З ІСТОРІЇ СОЦІЯЛІЗМУ і ОХОРОНА РОБІТНИКІВ

Львів. Бібліотека
АН УРСР

Ціна 12 ц. 10 за \$1.00; 25 за \$2.00; 100 за \$6.00
NOWYJ SWIT, BOX 1051, MONTREAL, QUE., CANADA.